

Hizkuntzalaritza eta giza gozoaren natura*

Noam Chomsky

Ia ia astirik ez daukadanez gero benetazko erresultatuak aukezteko, zirriboratu nahiko nuke zein izan litekeen, lengoaiari buruzko arazoak eta, bidebatez, ezagutzaren eta sinesmenaren beste sistemak ere, estudiantzerakoan aukera genezakeen bide aproposa. Bi hitzez esatearren, nire ustetan, sistema hauek ikertu beharko lituzke batek, beste edozein sistema biologiko, gorputzaren edozein organo, odolaren ibilbidea, adibidez, edo organismo konplexuaren parte den beste edozein sistema estudiatzen den modu berebean.

Hurbil gaitezen kontu honetara zertxobait diferente den ikuspuntutik. Lengoaiaz, edo beste edozein ezagutza- edo sinesmen-sistemaz ari bagara, zein motatako galderak egin nahiko genizkioke gure buruari? Haue-tatik, hiru dira nagusi. Lehena, hain zuzen ere, hauxe dugu: zein da sistema honen natura? Zer da guk dakiguna, zer, zuek eta nik ezagutzen duguna, ingelesa, esate baterako, dakigunean? Zer osatzen du elkarrekin kon-partitzen dugun ezagutza hori? Hauxe dugu lehenbiziko galdera. Jakin nahi dugun bigarrena zera da: nola sortu zen ezagutza hori, nola iritsi ginen ezagumendu honetara? Jakina denez, galdera hau Platonen garaikoa dugu. Hirugarren galdekizuna, berriz, hauxe litzateke: nola jartzen dugu

* 1980ko azaroaren 2an emandako hitzaldia goizeko hamarretan Minnesota-ko First Unitarian Society of Minneapolis delakoan. P. Salaburuk itzulia.

abiadan dugun ezaguera hori? Zerk eragiteen dit neri oraintxe diodana esatera eta zerk zuei, nahi zenezaketen erantzuna ematera, etab.? Bada-go, egon ere, beste kontu asko, esaterako, nola sortu zen ezaguera hau desarroilatzeke gaitasuna espezieen bilakabidearen historian barrena. Hau ere galdekizun posiblea da, baina lekuz kanpo dagoela dirudi. Dena den, goian jarritako hiru galderak, gutxienez, estudia ditzakegu. Esan dazagun zerbait bakoitzari buruz.

1.

Lehengo galdera dugu oinarritzkoena, zeren bigarren eta hirugarrenak nahi duten erantzuna ezin bait da bete, lehenengoari erantzunen bat ematen ez bazaioa. Zehaz dezakegu nola sortzen den ezaguera eta nola erabiltzen dugun ezagutza hori, aldeztu aurretik gai baldin bagara lehen galderari dagokion erantzunen bat aurkitzen: zein da barnerratu dugun ezagutzaren natura; zer dute amankomunean zuen eta nire gogoaren egoerek, nik esaten dudana zuek ulertzeko eta zuek irazkinduak, ondoren, nik ere ulertzeko? Argi dagoenez, hasteko, ezagutza horren natura ikertu nahiko luke batek lehenengo eta behin. Hau, arazoaren barneko logikari berari dagokio. Lehen galdera baztertuz, gainerako galderari erantzuna ematen saiatzen dena, alferrikako lanean sartzen da.

Hain zuzen ere, arrazoi honengatik beronengatik, psikologia eta filosofia modernoak aukeratu dituzten joerak irtenbiderik gabekoak izan dira. Argigarri ditugu hemen behaviorismoarekin erlazionatzen diren lanak, zeinak gaur egun ezertan ere ez bait dira geratu. Honi buruz, ez dago gauza handiegirik esateko, baina garai batez korrante hau izan dugu nagusi kontu hauek ikertzeko orduan. Atzera begiratu, badirudi argi egon behar zukeela hasiera—hasieratik horrelako joera batek ez lukeela inoiz ere egiazko emaitzarik izanen. Arrazoa? erantzun behar zuketuen lehen galdera —hau da, zer da ezagutzen duguna, zer da ikasi duguna, zein da lortutako ezagutza sistema?— baztertu egin bait zuten. Zentzugabekoa izango genuke, adibidez, nola lortzen duen enbrioak bere heldutasuna ikertzen saiatzea, heldutasun honen egoerari buruzko kontzeptiorik aurretik izango ez bagenu. Ez luke biologo batek ere horrela jokatu. Era berean, bada, nola lortzen dugun ezagutza—egoera hau edo nola ikasten dugun deskribatzen saiatzeak ez du funtsik, baldin ikaste—prozesua amaitu ondoren lortzen dugun ezagutzari buruzko ulermenik aldeztu aurretik ez badugu. Horregatik, gure lehen lana, bada, zein den lortutako gogoaren egoera zehaztea izango da; egoera hau, sinesmen edo ezagutza—sistema bera, hizkuntz ezaguera kasu honetan, konpartitzen duen jendearen artean aurkituko da.

Biderik errazena, lehen galderari erantzun nahi diogunean biltzen den guztia zehazteko, adibide batzu paratuz aurkeztuko dugu. Har dezagun bat edo bi, erreferentzia legez ez bada ere. Adibideak nahasgarriak izaten dira, gutxietsi egiten bait dute ezagutzen dugunaren izaera konplexu eta koropilatsua; baina hori, adibideak emateari berez datxekio. Ikus ditzagun, bada, kasu bakan batzu eta ohar gaitezen zer nolako ezagutza-moten berri eman behar dugun. Zuok eta nik ingelesa ezagutzen dugunean, edo beste herri bat japonieraz, esaterako, mintzatzen denean, konpartitzen den ezagutza horren alderdi bat da, hain zuzen, hizkuntza horri dagozkion eta ez dagozkion soinuak berezteko daukan trebetasuna. Eta, gainera, hizkuntza horretakotzat jotzen ditugun soinu horiek esanahi zehatz batzu dituzte eta ez, ordea, izan zitzaketen beste batzu. Hortxe dago kontuaren gako. Lehenengo eta behin, soinuak eta esanahiak elkartzeko dugun ezagutza oso zabala da alde batetik, esakera infinituak besarkatzen dituelako eta, bestetik, oso zehatza, bikain eta xehea, edozein adibide ikertuz ikus daitekeen moduan. Pentsa dezagun, esate baterako, nik esaten dudala Jonek erosi diola Mireni txakur bat jolasteko. Azter dezagun, baa, perpaus hau: «Jonek erosi dio Mireni xakur bat jolasteko». Jakin badakigu, norbaitek beste norbaitekin jolastuko duela eta ezagutzen dugu, gainera, nor den hau: Mirenek jolastuko du txakurrarekin. Beraz, perpaus horrek esan nahi duena zera da, Jonek erosi diola Mireni txakur bat, Mirenek txakurrarekin jolas dezan. Ohar gaitezen ezagutza hau ez dela explizitua perpausean, hots, ez dago ezertxo ere perpaus horretan argi eta garbi esaten diguna Mirenek jolastuko duela txakurrarekin. Horrela, galde geniezaioke geure buruari zergatik ez dugun ulertzen perpausa beste esanahi honekin: Jonek erosi dio Mireni txakur bat, txakurrak Mirenekin jolas dezan. Edo, Jonek Mirenekin jolas dezan edo nik Mirenekin jolas dezadan. Ez dago seinale garbirik goiko posibilitate horietako edo beste batzuetako bat, zuzena, berezteko. Hala ere, denok ulertzen dugu perpaus hori zentzu zehatz batetan ahalegin kontzienterik egin gabe eta, gainera, bat batean; hau da, kasik pentsatzeko astirik ere eduki gabe, denok ulertzen dute perpaus horren esanahia: Mirenek jolastuko duela txakurrarekin. Eta zuok ezagutza horretaz jabetzen bazarete, konturatu zarete oso harrigarri eta miresgarria dela. Beste interpretazio guztiak zentzudunak dira, hots, hizkuntzako perpaus posibleak dira, zuok esan zenitzakete perpaus horiek, baina goiko perpausak ez du haietako bat bakarraren esanahia ere. Eta, argi dago, aukera guzti horien desberdintasunak oso eskasak ditugu. Mirenek txakurrarekin jolastea edo txakurrak Mirenekin jolastea ia ia gauza bera da. Biak dira sinonimiaren hurbileko, sinonimoak ez badira. Hala ere, guztiok dakigu perpaus horrek goian emandako esanahia daukala: Jonek Mireni txakur bat erosi dio Mirenek txakurrarekin jolas dezan eta ez txakurrak Mirenekin jolas dezan, bi aukera horiek, praktikoki, egiazki ez bada, sinonimoak diren arren.

Hau, batek duen ezaguera—motaren ezaugarria da eta horrela gertatzen da gure gogoak ezagutza—bidezko sistema konplexuak desarroilatzeko egokiturik daude, edozein eremutan. Zenbait eremutan, hain zuzen ere, gure gogoak egokitua bait dago, beste batzutan horrelakorik gertatzen ez bada ere. Lengoiaren kasua argia da: eremu honetan, harrera izugarriko —harrera infinituko, hain zuzen— eta zehatzeko ezaguera bihurri baten egitura xeheak eta oso—oso bereziak desarroilatzeko egokiturik daude. Lengoaia dela eta, batek, bada, ezaguera horren berri eman nahiko luke, hau da, zehaztu zer den gure gogoak lortu duena gu honela gaitzeko aukera handiko putzu bateko honelako eritzi zehatz eta xeheak hauta ditzagun soinu eta esanahiei —edo perpausen beste propietateei—buruz. Gaur egun ez da ulergaitza nola egin hau; problema aunitz dago, baina kontu asko ere ulertzen dira. «Zer da dakiguna, hizkuntza bat ezagutzen dugunean» galderaren erantzuna, hauxe da: gramatika bat dakigu, nolabait ere antolaturiko arau—sistema eta printzipioak osatutako gramatika, nolabaiteko propietate bereziak dituen gramatika, etab. Azkeneko 25 edo 30 urte honetan ikerlan argigarri asko burutu da ingelesa eta xeheki aztertu den beste zenbait hizkuntzako arau horien natura zorroztu eta zehatzuz; esan dezadan, bide batez, ez dela, ikuspuntu honetatik, hizkuntza gehiegi aztertu zehazki, baina bai hizkuntza zenbait, eta orainxe bertan aipatu ditudan eritziak ematerakoan biltzen diren arau—sistemei buruz hizkuntzalariok gaur egun daukagun ulermena indartu egin da.

Ezagutza—sistema osatzen duen arau—multzoa zehaztea, ez da kontu erraza. Hori egiteko gai garen era berean, gure gogoaren osagai baten deskribaketa dugu, gure burmuinaren osagaia dena, azken batean, hau da, gure burmuinak eremu batetan dauzkan propietateen deskribaketa abstraktu bat ematen dugu.

Antzera gertatzen zaigu, adibidez, ikusmenaren sistemarekin ere, itxurazko mugimendua edo azaldu nahi dugunean. Aurkezten badizkiozue norbaiti objektu baten segidako aurkezpenak eta hori behar bezala egiten baduzue, besteak mugitzen dela ikusiko du objektu hori. Galde daitekeena, eta psikologo pertzeptual batek galdetuko luke, zera da: zergatik gertatzen da horrela hori? Zergatik ikusten duzu «mugitzen» geldirik dagoen objektu hori? Azken batean, aurkezpen horiek beste interpretazio askorekin ere bat etor litezke. Aurkitu izan dute zientzialariek gogoak zurruntasunaren printzipioaz baliaturik operatzen duela: hau da, gogo/burmuinaren sistema konputatzaileak onartzen du mugitzen den objektua zurruna dela eta saiatzen da orduan ulertzen aukezpenen sekuentzia hori objektu zurrun beraren joera eta norabideko aldaketa legez. Hau gaizki egon liteke. Objektu hori zurruna ez balitz, burmuina problematan egon litzateke, baina zerebruak, baldintza batzuk emanez gero, horrela interpretatzen du aurkezpenen segida. Pentsa ezazue, esaterako, beste adi-

bide honetan: jartzen duzue figura laun bat begien parean perpendikular-ki eta gero bueltatu, linea bat balitz bezala gelditu arte. Zuek objektu jirakari bat ikusiko duzue, nahiz eta zuen aurrean pasatu den aurkezpenen sekuentziak beste interpretazioak ere onartzen dituen: izan zitekeen ez laun jirakari bat, linea bihurtu arte bildu egin den beste zerbait baizik. Ez dirudi, ordea, zuek horrela onartzen duzuenik. Are gehiago: baldintza experimental batzuen menpean, objektu bat bueltaka «ikusiko» duzue, beste zerbait izanik ere. Berriz ere, arrazoi berbera egon daiteke hor: zurruntasunaren printzipio batek makurtzen du gogo hori horrela ulertze-
ra. Zurruntasunaren printzipioaren antzekoak aurkitzen saiatu behar du-
gu gramatikan ere: ukitzen gaituzten soinu-uhinei esanahi eta interpreta-
zio bat eman diezaiegun mugatzen gaituzten printzipioak, kasu honetan.

Hizkuntz adibidera itzuliz gero, prolemarik interesgarriena da azal-
tzea zergatik dakigun emandako perpaus horrek duela daukan esanahia. Gure ezaguera deskriba genezake, baina bazterrezinazko galdera bestea da: nola lortu dugu ezaguera hori? Zein izan liteke galdera horren eran-
tzun onargarri bat? Ikusmenari buruz emaniko adibideak argi liezaguke kontu hau: azaldu nahi dugu zuek figura laun jirakaria ikusten duzuela eta ez linea bihurtutako objektua. Printzipio abstraktu batetara joz azaldu beharko litzateke hau, zurruntasunaren printzipioa, kasu honetan, ikus-
keraren parean jartzeko zaintzen diren baldintzak, objektuak behar duen urrunera eta horrelakoak zehazturik. Teoriak esango liguke, zurruntasunaren printzipioa dela medio eta beste datu guztiak direla bide, zuek objektu jirakaria ikusiko duzuela nahi ta ez.

Antza denez, batek eskolan ikasi dituen gauzarik oinarrizkoenetan ematen diren azalpenen parekoa da hau ere. Kentzen baldin badut erlo-
jua eskumuturretik eta lurrera bota, deskriba genezake nola erortzen den. Hori da kontu bat. Esan nezake segundu batzuz jo duela lurra. Baina egi-
tea deskribatu nahi izanez gero, beste halako edo holako printzipio bate-
tara jo beharko nuke, gorputzen jauskera—legera, esaterako, eta beste da-
tu nabarmen zenbaitetara, metro bat edo kurrutu duela zehaztuz. Horrela, gorputzen jauskera—legea eta tarteko metro hori kontutan harturik, alde-
z aurretik esan ahal izango dugu erlojuak n segunduz jo duela lurra. Hauxe da azalpen estandar tipo bat. Gure kasuan ere, honelako azalpen es-
tandarrok erabili beharko genituzke. Zuek, ulertu duzuen moduan ulertu duzuela perpausa azaldu nahi baldin badut, halako printzipio batetara jo beharko duzue eta printzipio hau izanen da —logikaz hala izan behar du—, gogo—barruari dagokion printzipioa, giza gogo osatzen den mo-
duarekin zuzenean erlazionatzen den zerbait. Eta orduan gaineratuko nu-
ke, behin printzipio zehatz hori eman ondoren, datu nabarmenak aurrez
aurre paratu ondoren, deduzitu ahal izango duzue zuek horrelako per-
pausak halako esanahia duela alde zurretik esateko gai izanen den arau-

—multzo bat desarrolatuko duzuela. Datu nabarmen horiek, gure kasuan, haurrari aurkezten zaizkion datuak dira. Printzipio orokorrak giza gogoaren hasiera—mailako osagaiak dira, heredentzia biologikoa beraz. Giza embrioiak besoak —eta ez hegoak— sorreraziko dituelakoarekin parekatzen den heredentzia.

Antzera, ikusmenaren kasuan ere, batek onartu beharko luke zurruntasunaren printzipioa sortzekoa dela, hau da, pentsamenak interpreta-tzen ditu aurkezpenak, objektu zurrun mugikarien aurkezpenak bailiran. Esperientzia ernerazlea emanik, sistemaren desarrolloa pizten duen ezperientzia emanik, sistemak egoera lortzen du, guk daukagun egoera, eta egoera honetan ikus ditzakegu objektu jirakariak «ikusten» ditugun moduan.

2.

Kontura gaitzen, fenomeno hauek azaltzea eta ezagueraren jatorriaren berri ematen saiatzea, gauza bera dela azken funtsean. Ezagueraren jatorriaz zerbait esan nahi bada —hauxe zen gure bigarren galdera— zein zen hasierako egoera (egoera emana), zein zen egoera biologikoa zehaztu beharko dugu lehenengo eta behin. Daukagun ezagueraren zergatia azaltzeko bide bakarra horixe da. Mantentzen dugu gure gogoak honela edo horrela osatuta daudela heredentzia genetikoari esker, eta hori horrela izanik, prozesatze egoera modu bat hartzen duela ikusmen sistemaren kasuan; eta, benetan, edozein organo fisikoren kasuan antzeko gauzak esango genituzke. Badugu eman genetiko bat, badago ingurunearen *input* zerbait eta, ondorioz, bilakatzen gara garen organismo. Horrela azaltzen dira desarrollo biologikoak eta hauxe dugu, baita, hizkuntz ezagueraren desarrolloa ere. Hori gertatzen da, azkenez, espezifikoki prestatuta gauden beste edozein sinesmen—sistema edo ezagumenen kasuetan.

Kontu nagusia da gu espezifikoki prestatuak gaudela sistema hauek edukitzeke; horregatik gara ditzakegu egiten dugun arintasun eta xehetasun harrigarri horrekin. Gure eginkizuna, bada, gogoaren printzipio sortzeko edo innato horiek zehaztea da: zein dira oinarrizko printzipio horiek, haurtzaroen datu huts batzuren aurrean aurkitzen garelarik ondorio kurioso eta zehatzak dituen ezagutza—sistema honekin amaitzen dugula? Hauxe dugu kontuaren gune eta bihotza, eta kontu honetan ere sortzeko printzipioak direla eta, edo, hizkuntz literaturan aurkitzen den termino teknikoagoa erabiltzearen, gramatika unibertsala dela eta —ohizko nozioak daukan zentzu modernoarekin—, ikerlan handiak egin izan dira. Gramatika Unibertsala bada, heredentzia genetikoaren osagaiak diren eta gogoak bilaka ditzakeen sistema—motak —ikas ditzakegun hizkuntz mo-

tak— mugatzen dituzten printzipio horien ikerketa da. Hemen ere ikus daiteke aurrerapena. Azkeneko hamar urte honetan edo, printzipio argigarri hauek zehazten aurrerapen sustantziala egin da eta horren arabera hobeki azal daitezke orain nola desarroilatzen ditugun izaera hau duten ezagutza-sistemak.

Hauxe da bigarren galderaren —eremu honetan egin daitekeen galde-erarik sakonena— forma, gehiegi zehaztu gabe planteiatua. Zergatik zai-gun hain atsegin hizkuntzak ikertzea zehaztu nahi baldin badugu, arrazoi bat izango litzateke konturatzea eremu hau dugula, beharbada, eta natur zientzietatik kanpo, galderak egin eta erantzun ez—hutsak bila daitezkeeneko alor bakarra. Ikusmenaren teoria izan liteke beste bat, baina ez dugu erraz asmatuko horrelakorik gertatzen den psikologiako beste arearik.

3.

Itzul gaitzen istanpatez hirugarren galdekizunera: nola jartzen dugu abiadan ezagutza hau? Zer egiten dugu ezagutza honetaz baliaturik? Hemen, ene eritziz, ez dago erantzunik. Orain duela bi mila urte zeuden leku berean gaude gu ere. Galdera egin dezakezue, baina maila taxonomiko deskribatzailetik harago ez du inork ezertxo ere esanen. Batek eman litzake taxonomia deskribatzaileak edo hizketa egintzak deitu izan diren horietakoak, edo eta elkarrizketarako printzipioak formulatzen saiatu: ez aipatu, adibidez, entzulegoak entzun nahi duena baino gehiago edo ez esan garrantzizkoa den baino gutxiago, etab.; printzipio horiek benetazkoak dira, seguraski ere, baina ez, ordea, argigarriak, nire ustez behintzat. Bestaldetik, hizkuntzaren —edo, nahi bada, beste edozeren— eza-gueraren erabilera arautzen duten printzipioak aurkitzen saiatzen baldin bagara, pareta baten kontra joko dugu. Ez dut esan nahi galdera hauek ezin egin daitezkeenik; oso errazak dira zehazteko; adibidez, ondoko hau galde genezake: nola auresango zenuke zuk egin behar duguna, jakinaren gainera gu honelako edo horrelako mekanismoak garela, eta holako edo halako eragingarriek ukitzen gaituztela? Galdera hau ez da funtsik gabekoa; galde dezakegu hau automata bati buruz, esaterako, eta erantzuna jaso. Baina gizakiaren kasuan, eta animalien kasuan ere seguruki, ez da erantzunik egonen. Ez—gaitasun hau ez da oraingoa aurkikuntza —beraz, oso zaharra da—; galde genezake. alabaina, zergatik den egia.

Merezi du aipatzeak, gaur egun zientzia kognitibotzat hartzen duguna desarroilatzen hasi zenean —nire ustetan, Descartesen garaian, gutxi gora behera—, problema guzti hauek behar bezala eta oso zehazki kokatzen zirela. Hirugarren galdekizunari dagokionez kartesiarek onartzen zuten —eta hau, haien ideien bihotzean aurki zitekeen— oinarritzko des-

berdintasuna dagoela mekanismo eta gizonezkoen artean, mekanismo eta automaten kasuan egin bait dezakegu galdera hau; hau da, automatekin ari bagara, erantzunen bat aurki geniezaioke ondoko galdera honi: sistemaren egoera eta eragingarriak alde zurretik eman ondoren, zein da hurrengo egintzen posibilitateen banaketa? Zerk mugatzen du ondorengo egintza? Galdekizun hau erantzugarria da automaten kasuan. Baita, kartesiarren ustez, animalien kasuan ere, haiek ziotenez automatak bait dira azken hauek. Baina, ongi aski dioten moduan, eragingarriek «bortxatu» egiten dute —estimulazioak bortxatu egiten ditu animalia eta makinak— animalia, eta «bultzatu edo makurtu» bakarrik gizonezkoa, egintza hau edo ondoko hura burutzerara. Formulaketa honek ate bat irekitzen digu: asma genezake, goikoaren arabera, motibazio-teoria emankor bat edo, nahi bada, giza portaeraren teoria, zeren eta zuek bultzatzen duzuenera makurtuko bait litzateke jendea beharbada. Orduan, giza portaeraren teoria zehaztu eta finkatzeko gai izan gintezke. Baina bestaldetik, ezinbesteko zerbait galduko genuke: «bortxatzea» eta «bultzatzea edo makurtzea» kontzeptuen artean dagoen desberdintasuna, hots, aukera diferentiek egin ditzakezulakoa galduko genuke kasu honetan, eta aukeragarritasun hori fenomenologikoki jakindakotzat ematen da.

Ene ustez, hori egia dugu. Oraintxe gure aurrean eskua daukagula —edo antzeko zerbait— bezain argia da beste zerbait egitea aukera genezakeela. Emandako esperientzia da hori. Kartesiarrek zuzen jokatu zuten, nire ustetan, «bultzatze edo makurtze» eta «bortxatze»aren artean zulo kontzeptual izugarri bat zegoela ziotelarik eta zulo hori dago, hain zuzen, bete gabe oraingoz. Horretarako ez dago erantzunik. Ez dago horretarako nondik has gintzekeen ere zehazteko modurik. Kartesiarren eritziz, ezin izango genuke hurbileko ideiarik ere izan honi buruz, problemaren naturari bait dagokio, hau da, kontu hau ulertezina izango litzateke eta ez legoke inola ere hori uler lezakeen pentsamen edo gogorik. Gogora dezagun kartesiarrek gogo bat bakarra zegoela mantentzen zutela; gogo—mota bat baino ez badago, kontua ulertezindakotzat hartu beharko dugu. Guk, gure aldetik, onartu beharko genuke giza askatasunaren arazoa erantzunik gabe dagoela eta egongo dela ere; honek ulertezina ematen du, baina datuek horixe diote. Ikuspuntu hau ez da guztiz desegokia: birformula genezake berriro gaurregun hain hertsia ez den joera bat onartuz. Esan dezagun, bada, ezagutzen dugunaren arabera galdekizun hauek erantzunik gabe dituela giza pentsamenak. Giza gogo, gure ikuspuntutik, sistema biologiko bat da, ez unibertsala baizik bilaka zitezkeenetik bat. Arrazonagarria litzateke, bada, sistema biologiko honek bere mugak dituela onartzea, beste sistema biologikoekin gertatzen den moduan. Muga horiek zehaztuko dute kontu batzuk ulergarriak ditugula, baina ez, ordea, beste zenbait. Hau honela gertatzea arrazonagarria da. Beste organismo-

ek ere horrelako propietateak aurkezten dituzte eta ez gara, haatik, harrizten. Ikusi ahal izango dugu, adibidez, arratoi bat ezkerretara, eskuinetara, berriz ere ezker-eskuinetara tunel batetako irtenbidea aurkitu ezin duela. Saia gintezke horren zergatia aurkitzen: seguraski ere arratoiaren burmuina ez bait dago holako kontuak konpontzeko diseinatu. Eta ez dago arrazoirik, giza gogoaz guztiz desberdina eta edozein problema konpontzeko moldatua dela baieztatzeko; hori oso gertagaitza izango litzateke. Mantentzen badugu, ordea, gure pentsamena problema-mota batzuk bakarrik konpontzeko moldatua dela, eta hauetako zenbait, gainera, oso argi —hizkuntza ikasteko arazoa, adibidez—: hori gertagarriago izango litzaike. Eta ezaguera izugarri hau bai fintasan harrigarriaz desarroitzen dugula; egiten dugu hori nahiko denbora laburrez, datu mugatueta oinarriturik eta denok antzera. Fisikoki hazten garen bezala: garen garena bilakatzen gara enbrioiak eta sortu ondoko inguruneak ematen digun informazio mugatua dela medio. Enbrioiak nolabaiteko janaria hartzen du, baina janariak ez dio esaten enbrioiari gizonetako —eta ez, adibidez, zinaurri— bihurtzeko. Hau, diseinuari berari datxekion zerbait da: gizonetako izateko diseinaturik dago. Ezagueraren hazkuntzan ere antzera gertatzen da, ezagutzen ditugun eremu mugatu horietan behintzat, hizkuntzaren ezagumenaren hazkuntzan, esaterako. Baina badago beste kontu asko, zeinak erantzuteko diseinatuak ez garen. Eta ez dago arrazoi garbi-rik pentsatzeko horiek erantzuteko inoiz ere gai izango ote garen.

Kontu hau, jakina, espekulazioa da; baina ematen baldin badiozue zuek giza pentsamenaren historiari begirada bat, aurkituko dituzue erantzunik gabeko zenbait gai, inork ere ez dakiela zergatik den hori. Adimena historian, gutxitan egin izan dira benetako aurrerapenak, Galileoren Iraultza delarik handiena; egiazko erantzun sakonak aurkitu zitzaizkien galdekizun intelektualei giza historiaren garai hartan. Orditik hona, natur zientziek desarroitatu duten ia ia gehiena haren garatze bat da. Baina posible izan zitezkeen beste kontu anitzetan, aurrerapena mugatua izan da. Galdera gutiri ematen zaio erantzun egokia. Galderak planteia daitezke eta lan deskriptiboa ere egin, baina problemarik oinarritzkoenak ez dira sekula ere ulertzen. Honek, giza gogoaren propietateak islada litzake eta ez gure harritu behar horregatik. Dena den, gauzak diren moduan, gaurregun saia gaitzke erantzunak ematen hasieran planteiatu ditudan bi galderei: zein da loitutako ezaguera-sistema eta nola lortu dugu hori, zeintzu dira ezaguera hau lortzera gauzatu gaituzten sortzeko printzipioak? Hala ere, ez dugu modurik jakiteko gure portaera eta jokaeraren zergatiari buruz, ez dugu jakingo ezer hizkuntzaren erabileraz edo, nik dakidala, beste edozeren erabileraz; honek ez du motibaketaren teoriak egon litezkeelakoa ukatzen. Ez eta auresanei buruzko teoria arrakastadunak ere. Baina hori beste kontua da.

Esan dezadan orain hitz-pare bat hauen inguruan aurki daitezkeen beste hurbilketei buruz. Orain arte esandakoa da, ez dago dudarik, kontu hauek ikertzeko bide bakarra. Nire eritziz, horixe dugu bide zuzena, baina ez da erabiltzen den bide bakar edo karakteristikoa. Aipatu, gutxienez, egin behar ditugun beste batzu ere badaude. Huetako bat oso arrunta eta herrikoia zen orain duela 20-30 bat urte: behaviorismoaren aldakiren bat. Ez du erresultatu seriorik eman. Hau da, nire ustez, patologia intelektualaren historiaren parte bat. Hasieratik argi egon behar zukeen ez zuela kontutan hartzeko emaitzarik izanen, galdera gunea, hain zuzen ere, baztertu egiten bait zuen: zein da lortutako ezaguera-sistema? Behavioristen literaturara begiratzen baduzue, konturatuko zarete ikasteari buruz hitzegiten den bitartean, ez duzuela ezer ere aurkituko ikasi egin denari buruz. Benetan, «ikasi egin den» kontzepturik ez dago han. Behaviorismoaren aldaki bakoitza mugatu egiten da alde zuzenetik *a priori* metodologiko bat dela medio, onargarri izan daitezkeen teoriaren eraikeeta mugatuaz. Ideia hau ez lukete zientzia naturalek jasango. Nolabaiteko mugak onartu behar dira konstrukto teorikoak finkatzerakoan. Deus ere ez handik harago. Behaviorismo erradikalean puntu hori zero da: mintza gaitzeko ikusten ditugun gauzez bakarrik. Behaviorismoaren beste zenbait aldaki ez dira hain hertsiaik eta hala-holako puntu batetarako teoria eraikeeta onartzen dituzte — kinada eta erantzunen barruko aurkezpenak, adibidez. Beste batzuk oraindik urrunago doaz, baina oinarritzko ideia zentzurik gabekoa da. Esan nahi da, ez da zilegizkoa *a priori* edo muga dogmatikoak inposatzea teoriaren eraikeetan. Natur zientziak honela planteatu izan balira, ez genukeen ez eta Babiloniako astronomiaren mailarik ere lortu izango. Hau denau atzendu behar dugu. Gure buruari galdetu behar diogun gauza bakarra, kasu honetan, da zergatik egin ote zion norbaitek kasu honi. Galdera interesgarria da. Zientziekin zerikusirik ez badu ere.

Kontu huetan joera serioagoa, eta kontutan hartu behar duguna, Ginebrako Eskola bezala ezagutzen dugunak, hots, Piaget eta honen eskola-koek, hartzen dute. Serioagoa dugu ikuspuntu hau, zeren haiek saiatu bait dira zehazten begien bistan dagoen egia: badaude ezaguera eta sinnesmen-sistemak, gure jokabidean jartzen ditugunak abiadan. Sistema hauen naturari buruz esan nahi zuten zerbait. Ematen badiozue begirada bat Piageten idazlanari, aurkituko duzue desarroilo-egoerak eraikitzen saiatu zela, haurrak hau edo bestea egiteko gaitzen dituen ezaguera hasieraren egoerak. Piagetarrek ez dute, egia esan, gehiegi ikertu hizkuntza bera, baina saiatu izan dira aztertzen eta hori egiterakoan, aipatu nahi dudan seriotasuna erabili izan dute. Ikerlan horrek porrot egiten du, berriz ere, zenbait dogmarengatik. Berehala azalduko dut hau. Piageten eskola-ko dogma batek zain sakonak ditu historian barrena eta beste ikuspuntu diferente askotan ere agertzen da. Honela, giza pentsamena sistema uni-

forme bat dela pentsatzen da, hau da, giza gogoak sistema homogeen bat osatzen du, eremu desberdinetara aplikatuz. Hau, noski, egia izan liteke —honek egingo liguke gizagogoia diferentea, ezagutzen ditugun beste sistema biologikoen parean. Ezagutzen ditugun beste sistema guztiak oso modulatuak dira, hots, sistema diferenteak osatzen dituzte, bakoitza bere eginkizunak betetzeko diseinaturik. Baina gerta liteke giza gogoia edo burmuina oso berezia izatea mundu biologikoan, eta sistema uniforme eta homogeen baten aurrean aurkitzea. Hau ulergaitza zait neri, eta ezagutzen ditudan xehetasunek kontrakoa erakusten didate. Esaterako, oso ulergaitza da ikusmenaren kasuko zurruntasunaren printzipioak eta eman dizuedan perpausaren esanahia zehazten duten printzipioak elkarren artean erlazioaturik egotea eta, seguraski ere, ez bata ez besteak ez du zerikusirik odolaren ibilbidea mugatzen duten printzipioekin. Baina egia izan liteke. Dena den, dogmatzat hartzea puntu hau, absurdua da. Are gehiago frogak baieztapen horren kontrakoak izanik. Hauxe de Ginebrako dogmaren puntu bat. Bigarren puntua beste zerbaiti dagokio: ez dio axolarik zer erakusten diguten datuek, haien ustez eta printzipio legez horrela behar du izan, hizkuntzaren edo beste gauza konplexuen eza-guera aurreko egoeraren isladapena da edo, azken batean, beraiek deitzen dituzten sentimen-motore eraiketak. Berek pentsatzen dute haurra eta munduaren arteko zenbait elkarrekintza—sistema berezi dituztela—egoera zaharreko sentimen—motore eraiketa— eta garatzen diren eza-guera—motak haien isladapen zerbait direla. Ikuspuntu hau ia ia ulertezina da, baina bertan dihardute. Ziur naiz ez dagoela horretan frogarik; ez dago argi honek zer esan nahi duen ere.

Dogma berezi hau Piageten lanean aurkitzen diren beste batzuekin erlazioatzen da. Zuetako askorentzat ez dira hauek gauza berriak, baina har dezadan Ginebrako lanetan bihotzean dagoen zerbait. Denok ezagutzen dugu zerbait, adibidez, kontserbazioari buruz. Badago maila bat haurraren bilakabidean zeinetan, hartzen baduzu zuk ur—xorta bat katilu luze batetik eta katilu zabalago batetan paratu, haurrak ur gutxiago dela pentsatuko duen. Egon badago beste maila bat, zeinetan haurrak ezagutuko duen ur bera dagoela eta zuk katiluz aldatu duzula. Planteiatuko dugu begien bistako galdera: nola pasatu da haurra egoera batetik bigarreneara? Posibilitate bat izango litzateke baieztatzea, haurra pasatzen dela egoera batetik bestera informazio berri zerbait eman zaiolako; baina Piagetek ukatu nahi du: kontua da, dio, haurrak betiko informazioa duela. Informazio berria izan balu, kontu guzti honek galdu egingen luke interes osoa. Hori ez da, bada, erantzuna. Beste posibilitate bat izan daiteke biologikoki mugatutako nortasunaren heldutasuna gertatu dela baieztatzea, pubertaroa, adibidez, edo antzeko zerbait. Bizitzaren maila batetan zaudenean, inguramendua egokia bada, elikadura nahikoa baduzu eta hone-

lako baldintzak betetzen baldin badira, pubertarora iritsiko zara, aldez aurretik horretarako diseinatua bait zara. Piagetek baztertu egin nahi du argumentazio-modu hau ere. Haren ustez, argumentazio honek izugarriko bidegabekeria isladatzen bait du, «innatismoa» edo sortzezkotasuna, hain zuzen ere. Beste hitzetan paratzeko, diseinu intrintseko bati erreferentzia. Heltzea, genetikoki mugaturik dagoen prozesua da eta hori gertatzen da eragiketa berezi bat —elikadura edo holako zerbait— dela medio. Honek ez du balio. Horrela, bada, baztertu ditugu ingurua eta organismoa ere. Zer geratzen zaigu?

Egia esateko, ez dago besterik, Jainkoaren eskuharmen edo holakorik ez bada. Ikusten denez, Piagetarrek ez dute modurik mailarteko iraganak azaltzeko. Kontu osoa ulertezinezko misterio baten antzera agertzen zaigu, ingurunea baztertu egin bait da eta gauza bera organismoarekin ere. Zerbait arrazoidunak nahi badugu izan, erantzuna ez da hain iluna: gauzak behar bezala suertatzen baldin badira, organismo honek nortasunaren heldutasuna sofrituko du. Honek berriz ere atzeratzen gaitu galdera egitera: zein dira heltze aldaketa hauetako mugatzaile genetikoak? Eta honek eramaten gaitu ukatzera Piagetarren errefusaketa dogmatikoa «sortzezkotasunari» buruz —sarriegi agertzen da termino hau haien hiztegiari— mintzaten direnean. Ez dute hartu nahi haiek horrelako egoeretan edozein biologarrik hartuko lukeen joera: onartzen baduzu garatze bide zehatz bat duzula, inguramenduak piztu —baina ez moldatu— egiten duena, orduan ontzat eman beharko duzu intrintseko den zerbaitek —organismoaren kasuan intrintsekoa, heredentzia genetikoa edo— mugatzen duela hura. Saia zaitez hori aurkitzen. Baldin jendeak ez badu arrazoitasun—maila hau, bederen, mantentzen giza gogo ikertzerakoan, ezin izango du oso urrun joan.

N. CH.